

gach Nowego Testamentu. W 1 Liście św. Piotra ukazany jest Jezus cierpiący jako Mesjasz. List do Hebrajczyków rozwija ideologię Jezusa-Arcykapłana w perspektywie kultycznej (Hbr 4,10–10,18). Natomiast Apokalipsa św. Jana wydaje się akcentować Jezusa „Baranka zabitego”, „Władcę królów ziemi” (1,5).

Na końcu obaj autorzy dają krótkie podsumowanie dotyczące Mesjasza w świetle tekstów Starego i Nowego Testamentu. Zapowiedzi o mającym przyjść mesjaszu spotykamy już w pismach Starego Testamentu i qumrańskich. Pełny obraz mesjasza dają pisma Nowego Testamentu. Pytanie o mesjasza aktualne jest w pismach zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. Przyznanie się Jezusa do mesjańskiej godności prowadzi nie tylko do tekstów Nowego Testamentu, ale i do świętych Pism Izraela, które dają świadectwa dla przyszłego mesjasza. Czy nią to szczególnie prorocy w swoich orędziach. Mesjańskie wypowiedzi Nowego Testamentu mają swoje analogie w Starego Testamentu i literaturze qumrańskiej.

W Starym i Nowym Testamencie przebiega mesjańska nadzieja zbawienia świata, której dokona Bóg przez swego wysłannika mesjasza, Jezusa Chrystusa – Zbawiciela świata.

Ks. Zdzisław Malecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 268–270

Gottfried Vanoni, Brnhard Heininger, DAS REICH GOTTES. PERSPEKTIVEN DES ALTEN UND NEUEN TESTAMENTS, Würzburg 2002, 136 s. (Die Neue Echter Bibel-Themen, Bd. 4)

Pojęcie „królestwo Boże” w Starym Testamencie prawie nie występuje. Tylko jeden raz pojawia się w Mdr 10. Natomiast w Nowym Testamencie (NT) spotykamy je stosunkowo często, bo w zestawieniu „królestwo Boże / królestwo niebieskie” aż 100 razy. Częściej w ST spotykamy określenie – „Jahwe jest Królem”.

Celem pracy, powiada Gottfried Vanoni, autor pierwszej części poświęconej Staremu Testamentowi („Altes Testament”) jest odpowiedź na pytanie, jak rozumiano wyrażenie „Bóg jako król”. Prorok Izajasz daje nam wyraźne określenie Boga: „Albowiem Pan jest naszym sędzią, Pan naszym prawodawcą, Pan naszym królem, On nas zbawi” (Iz 33,22). Ostatnie określenia proroka mówią, że Jahwe jest naszym Królem i On nas zbawi.

W punkcie A. „Thema und Perspektiven” zastanawia się nad definicją „królestwo Boże”.

Punkt B. „Die Wörter” Nowy Testament posługuje się greckim słowem „basileia” i odnosi je do Boga. Hebrajskie określenie występujące w ST to „mal-kut”, „mameluka”. W psalmach występuje określenie „królestwo” (Ps 145,11–13), „królewskie panowanie” (Ps 103,19), „panuje jak król” (Ps 22,29).

Punkt C. „Die Thema-Wörter und der Bibel Israels”. W tym rozdziale autor omawia pojęcie królestwa w tradycji hebrajskiej ST – w Pięcioksięgu, księgach historycznych, pismach i księgach prorockich.

Pierwszym wyraźnym tekstem nazywającym Jahwe królem jest Wj 15,18: „Pan jest królem na zawsze, na wieki”. W Pięcioksięgu wyrażenie to występuje 80 razy, z czego jedna trzecia w Księdze Rodzaju. Rdz 14 opowiada o wyprawie wojennej Abrahama przeciw królom mezopotamskim w celu odbicia Lota. Powracającego Abrahama powitał Melchizedek, król Salemu. Był on kapłanem Boga Najwyższego (Rdz 14,18).

Królestwo Jahwe jest – podobnie jak królestwo Ela, czy Baala – królestwem ponad bogami. Jahwe jest najwyższym Bogiem gotowym do opieki i obrony swego ludu. Izrael wychwalał swego Boga, że jest zbawiony przez Jahwe, jak to czytamy w pieśni dziękczynnej Mojżesza: „Narodzie zbawiony przez Pana” (Pwt 33,29).

W księgach zwanych w kanonie hebrajskim „Prorocy wcześniejsi”, a w kanonie chrześcijańskim – „dzieło deuteronomistyczne”, czyli księgi od Jozuego do Królewskich, rdzeń „mlk – król” występuje aż 1500 razy. Tylko 3 razy jest mowa o królestwie Jahwe. Księgi te ukazują Jahwe króla, który ustanawia ziemskich królów i ich znosi. On jest królem Izraela i wszystkich ludów.

Prorocy późniejsi, czyli wszystkie księgi prorockie od Izajasza do Malachiasza, używają 30 razy słowa „król” w znaczeniu teologicznym. Począwszy od opisu powołania proroka przez Boga siedzącego na wyniosłym tronie (Iz 6,1), teksty prorockie ukazują Jahwe, króla potężnego i pełnego chwały. Jest On Panem całego świata, potężny, Pan wszystkich panujących. Jahwe zakrępuje nad wszystkimi mocami na końcu dziejów i będzie ich sędzią.

W Pismach temat królestwa Bożego podejmują najpierw psalmy. Spotykamy w nich aż 40 razy wyrażenie „królestwo Boże”. W grupie psalmów (3–89) można wyróżnić teologię królewską lub mesjańską, a w grupie psalmów (90–145) odnajdujemy idee królewskiego panowania Jahwe w aspekcie teokracji Boga. Aspekt panowania Boga oświeśla pasterza (Ps 23) i króla chwały /kabod/ (Ps 24, 7–10), czy Jahwe mieszkającego na Syjonie (Ps 74,2).

W punkcie D. „Die Thema-Wörter in der griechischen Überlieferung” przedstawia autor słowo „basil” w tradycji grckiej ST. Kolejno omawia poszczególne grupy ksiąg ST (Tora, księgi historyczne, pisma, prorocy).

Punkt E. „Die Begleit-Wörter” omawia środowisko królewskie: król ma pałac, gdzie mieszka, tron, z którego rządzi radą królewską i insygnia, podnózek. Teksty ST podejmują temat „królestwa Bożego” we wszystkich księgach. W całym ST słowo „król” występuje ponad 2500 razy. Teksty mówią o Jahwe, królu Izraela i całego świata. Jego panowanie jest bez końca i zrealizuje się na końcu dziejów.

Część druga, autorstwa Bernharda Heininger, poświęcona jest Nowemu Testamentowi („Neues Testament”, s. 62–136). „Basileia tou theou” wydaje się być tematem wybijającym się w NT, w którym spotykamy 162 miejsca ze słowem „basileia”, z tego 121 tylko w Ewangeliach synoptycznych i prawie sam Jezus używa tego słowa.

W punkcie A. „Gott als König in der Umwelt des Neuen Testaments” autor przedstawia pojęcie Boga jako Króla w literaturze apokryficznej. Omawia występowanie tego słowa w „Testamencie Dwunastu Apostołów”, „Wyrocznie Sybilińskie”, „Wniebowzięcie Mojżesza”. Utwory te podejmują temat królestwa Bożego w aspekcie eschatologicznym.

W 2. punkcie tego rozdziału omawia literaturę qumrańską, która również zajmuje się królestwem Bożym w aspekcie eschatologicznym. Esseńczycy oczekiwali szybkiej interwencji Boga w dzieje świata. Specyficznym elementem literatury

qumrańskiej jest dualizm: książę światłości ze swoimi świadkami prawdy i na drugiej stronie władca ciemności ze swoimi nieprawymi, którzy odpowiedzialni są za zło w świecie (por. 1 QS 3,17–26). Autor omawia takie utwory, jak: „Pieśń ofiary szabatowej”, „Reguła wojny” oraz teksty Filona z Aleksandrii. Teksty te również Boga nazywają królem lub mówią o królewskim panowaniu Jahwe.

Punkt B. „Die Gottesherrschaft in der Predigt Jesu” omawia panowanie Jahwe w przepowiadaniu Jezusa. Niektóre teksty wczesnego judaizmu (Dn 5,10–13; Wniebowstąpienie Mojżesza 10; 1 QM 6,5) wyrażają nadzieję na działanie królestwa Bożego i zniszczenie szatana. Podobne idee wyraża Jezus. Istnieje tylko jedna różnica, mianowicie, teksty pozabiblijne mówią o pokonaniu szatana w przyszłości, podczas gdy Jezus prowadzi walkę z szatanem już podczas swego nauczania. Wypędzanie demonów i uzdrawianie chorych przez Jezusa były znakami, że „przyszło już do was królestwo Boże” (Łk 11,20). Jezus nauczał o królestwie Bożym w przypowieściach. We wprowadzeniu do przypowieści mówił: „Z królestwem Bożym dzieje się tak...” (Mk 4,26) lub: „Z czym porównamy królestwo Boże” (Mk 4,30). Chrystus nauczał o wzroście królestwa Bożego, porównując je do ziarna zasianego w glebę (Mk 4,26–29). Jezus głosił nadejście królestwa Bożego dla wszystkich: biednych, chorych, skruszonych w sercu. Zapowiadał również nadejście królestwa Bożego w czasach eschatologicznych.

W punkcie C. „Die frühchristliche Rezeption: Reich Gottes und Reich Christi” omówiono rozumienie przyjście królestwa Bożego w pismach NT po kolei, poczynawszy od Ewangelii, poprzez Listy Pawłowe do Apokalipsy św. Jana.

W zakończeniu autor stwierdza, że zarówno ST, jak i NT nazywają Boga Królem i mówią o Jego panowaniu nad światem, co świadczy o jedności obu Testamentów. Jest to w pierwszym rzędzie panowanie nad ludzkimi sercami, jak to szczególnie podkreśla nauczanie Chrystusa. Na końcu dziejów Bóg ukaze się jako zwycięzca nad wszystkimi mocami. Św. Paweł uczył, że królestwo Boże zrealizuje się na końcu dziejów, wtedy nie będą już płynęły żadne łzy. Św. Jan w Apokalipsie pociesza swoich czytelników: „I usłyszałem donośny głos mówiący do tronu: oto przybytek Boga z ludźmi i zamieszka wraz z nimi i będą oni Jego ludem, a On będzie »Bogiem z nami«. I otrze z ich oczu wszelką łzę, a śmierci już odąd nie będzie” (Ap 21,3–4).

Ks. Zdzisław Malecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 270–273

Ks. Leszek Mateja, OBLICZA MIŁOSIERDZIA. HISTORYCZNE UWA-RUNKOWANIA KSZTAŁTOWANIA DOKTRYNY O MIŁOSIERDZIU. STUDIUM DZIEŁ TERTULIANA I ŚWIĘTEGO CYPRIANA, Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 2003, 300 s.

Publikacja dotyczy treści pojęcia „miłosierdzie”, która ukształtowała się w pismach Tertuliana i Cypriana. Temat miłosierdzia Bożego w ostatnim okresie stał się niezwykle popularny i należy Autorowi pogratulować wyboru tego zagad-